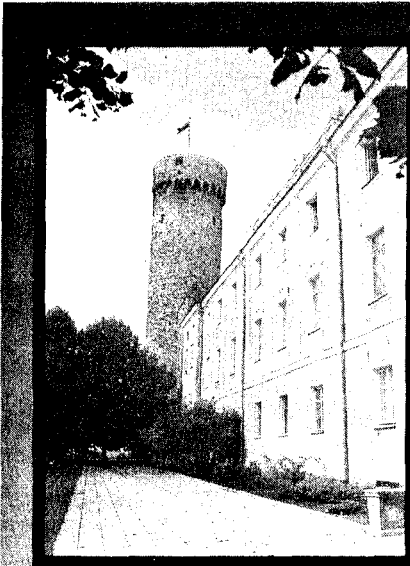

Ha en
god dag!
Hillem
Høy

Estland mot be

■ **TALLINN/TARTU:** Avskrudd varmtvannsforsyning om sommeren i den nest største byen og arbeidsledighet på over 30 prosent i enkelte områder minner om at livet fremdeles er hardt for mange i det minste av de baltiske landene.

E

TETT PÅ BALTIKUM

Av Ola Matti Mathisen

Estland er tydeligvis kommet lenger enn Latvia og Litauen på veien mot en fungerende markedsøkonomi og en tilnærmet «vestlig standard».

Vi var i Estland første gang for tre år siden, da frihetens lys brøt definitivt igjennom. Siden da har endringene til det bedre vært dramatiske.

Gatebildet som utfolder seg for en, spesielt i Tallinn hvor 80 prosent av økonomien er konsentrert, er nesten skandinavisk: Menneskene er velklede og nesten tre fjerdedeler av bilene er av vestlig fabrikat. Den kriminalitet som har fått store oppslag i vestlige media er vanskelig å spore, men prostitusjonen som det også er skrevet mye om, er utvilsomt tilstede. Ikke minst florerer den i tilknytning til de største hotellene i hovedstaden.

En flaske vodka for 20 kroner

Mens streng rasjonering var et faktum for tre år siden og kjøtt-diskene gaapte nærmest tomme

mot oss, er det nå bugnende varehyller overalt. Og markedsplassen i Tallinn byr på et så mangfoldig og myldrende skue at man skal reise langt for å oppleve maken. Her er det mulig å gjøre «kupp» for utlendinger, men fremdeles ikke for innbyggere av Estland, som lider under et skrikende gap mellom priser og lønninger.

Så når en registrerer at en halv liter vodka koster under 20 norske kroner, en kilo poteter tre og en liter bensin omkring to, må en se det i sammenheng med at en vanlig lønn ligger rundt 12.000 kroner året. Når man likevel ikke, i løpet av knappe to uker i landet, ser et eneste eksempel på direkte nød, har det blant annet sammenheng med at esterne er nøkterne, de er kreative og oppfinnsomme, at de er flinke til å tjene penger på ekstrajobber og at de i betydelig grad satsar på naturhusholdning. Drivhusene er å finne på de utroligste steder,

og der bugner det av poteter, tomater og agurker.

Bønner og sauna

Jerndreier Matti Jaho i Tartu viser stolt GLT sitt bugnende drivhus på taket av sitt nye hus, som han har reist med egne hender i løpet av en tiårsperiode. Det er en imponerende jobb og huset vil ha en verdi av 250.000 norske kroner når det er fullført. Det er i sannhet godt gjort av en arbeider som ligger på den nevnte gjennomsnittslønn. Men han presiserer at han kjøpte inn mye byggematerialer svært rimelig i «ruble-tiden». Det som kostet en femtedels krone den gangen koster kanskje 50 kroner nå. Utenfor har han et lite jorde hvor naturhusholdningen også utfolder seg. Jeg selger ikke huset for 500.000 engang, sier en stolt Matti og klargjør sin meget avanserte sauna for oss. En kan knapt besø-

ke noen i Estland uten å bli invitert til denne svært hete opplevelse!

Ellers byr han på nykokte bønnestengler, pølse i mange varianter og tysk-produsert vodka. Og han har et brennende ønske: Å få besøke Norge og da ikke minst Lillehammer til sommeren! Foreløpig har han vært i Tyskland, men han har hørt om fjordene.....

Sangen gir lysning

Gjennom mange tunge år har sangen gitt lysning for folket i Estland, og gjør det fortsatt. «Den syngende revolusjon» var den meget slående betegnelsen på det baltiske opprør mot sovjetmakten. Sangerstevnene mot slutten av 1980-tallet ble et overveldende uttrykk for uavhengighetskravet, uten at maktthaverne klarte undervinge denne helt spesielle ytringsformen. Det var

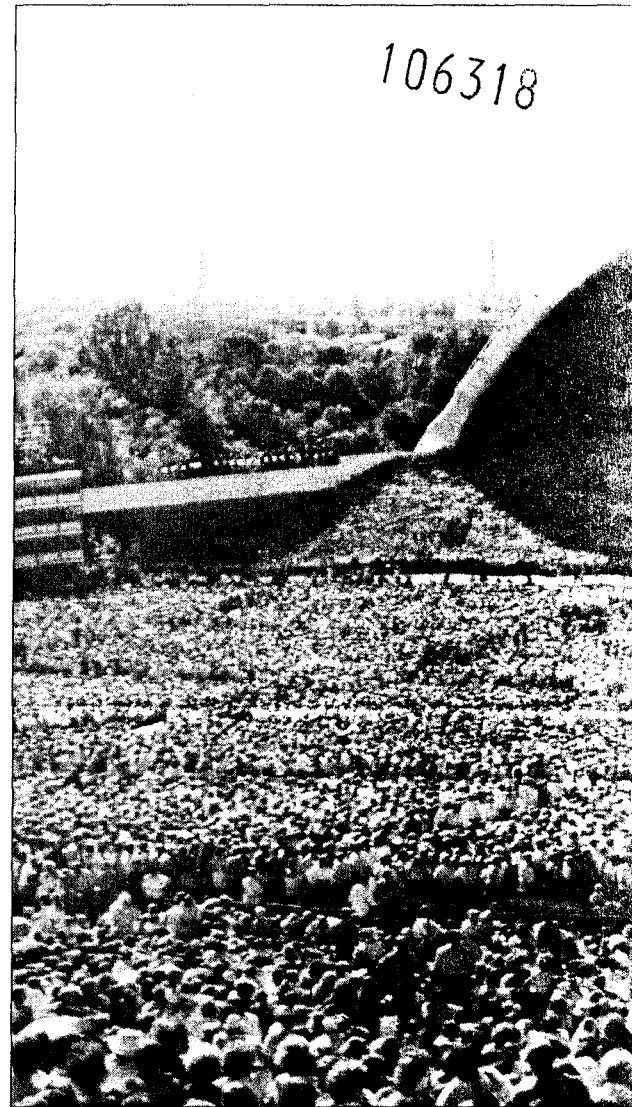
ikke så helt enkelt å hevde at det dreide seg om manifestasjoner med en politisk underone....

I Brestnev-perioden var dette stort sett den eneste måten folk i de baltiske statene kunne gi uttrykk for sine følelser på, selv om de måtte legge bånd på seg hva repertoaret angikk.

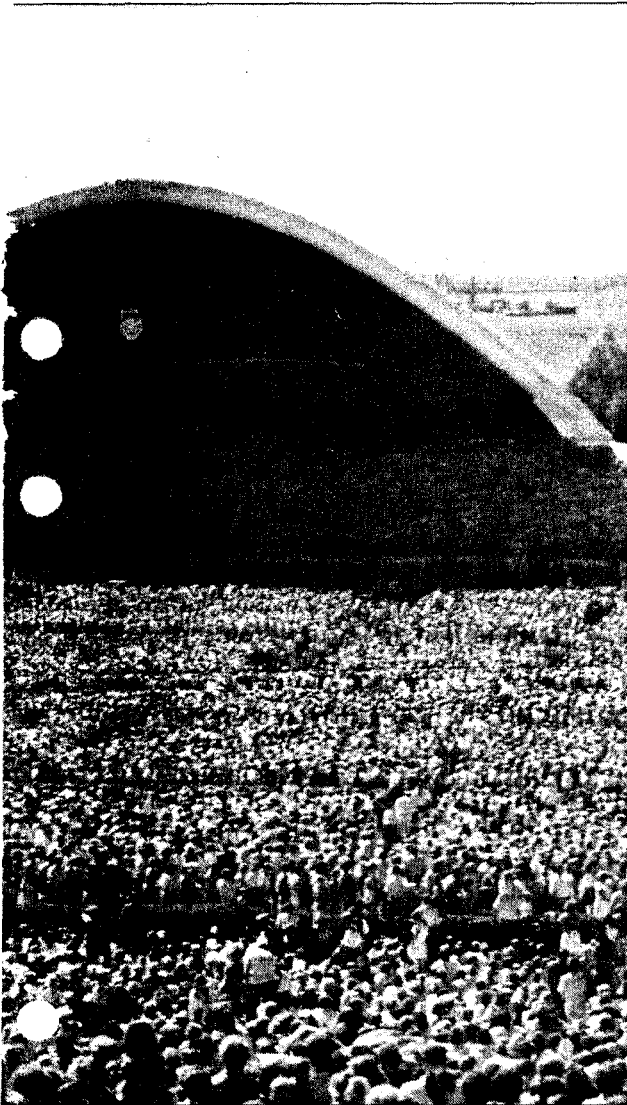
GLT står på Tallinns overveldende sangerarena Lauluväljak og vi forsøker å forestille oss at det her har vært 300.000 mennesker samlet på en gang – altså nesten en femtedel av landets befolkning!

Over 30.000 sangere på en gang har latt sine røster høre på denne arenaen og i 1990 var stemningen særlig høy. Da kunne man for første gang siden den annen verdenskrig fremføre sanger med sterkt nasjonale tekster.

Men sangfestivaler har lengere tradisjoner enn som så i Baltikum: Den første fant sted i Tartu i 1869, i starten av den første,

dre tider

«Den syngende revolusjon» var en imponerende manifestasjon. Her er 300.000 samlet på Tallinns imponerende sangerarena ved Finskebukta.

nasjonale vakkelsesperiode. Senere fulgte de to andre landene opp med sine festivaler.

Siden 1987 har den internasjonale sangfestival Baltica gått på rundgang mellom de tre hovedstedene og i disse har det også deltatt folkloregrupper blant annet fra Skandinavia.

Det er ingen tvil om at sangfestivalene vil leve videre, uansett hvordan forholdene i årene fremover vil bli overfor den store naboen i øst.

Soldatene ut

Men dette forholdet går igjen oftere som diskusjonstema enn diskusjonen om priser og lønninger. Hvis det ikke er skjedd noe uventet de siste dagene, vil de siste russiske soldater forlate Estland i kommende uke. Da vi var der for få uker siden var kommentaren:

– De skal være ute innen

utgangen av måneden, men vi tar intet for gitt før vi ser det siste troppetøget passere grensen. For er det noen en ikke kan stole på, så er det russere! Men det er ikke vanskelig å registrere storebrørs tilbaketrekning: De tidligere kontrollpostene langs veiene er forlatt og vi kjører uhemmet gjennom områder hvor ingen estlender tidligere fikk lov til å sette sin fot. Gjennom rusten piggetråd skimter vi soldatbrakker som står til nedfalls. Mange av soldatene var knyttet til rakettbatterier.

Russerne har tatt med seg nesten alt. Like ved Tartu var det en enorm flyplass, som faktisk var et utgangspunktene under Afghanistan-invasjonen. Av den er det nå nesten bare rullebanen igjen.

Men de gode veiene som ble anlagt omkring militæranleggene har naboen i øst ikke klart å ta med seg. Noe positivt kom det da ut av det sovjetiske nærværet....

ESTLAND-FAKTA

- Er med sine 45.215 kvadratkilometer litt større enn Danmark, men den minste av de tre baltiske statene. Har 30 mil felles grense med Russland.
- Er et sletteland med en gjennomsnittshøyde over havet på 50 meter, men i sydøst når Suur Munamägi (Store egg-fjellet) opp i 318 meter og er det høyeste punkt i Baltikum. Utenfor kysten er det 800 øyer, hvorav de største er Saaremaa (Øsel) og Hiiumaa (Dagø).
- Hovedstaden Tallinn (betyr danskebyen) har knapt 500.000

innbyggere, mens den nest største byen Tartu (kultur- og universitetsby) har 115.400.

■ Befolkningstallet er 1,6 millioner, hvorav 1,1 million bor i byene. Det er 62 prosent estere, 30 prosent russere, tre prosent ukrainere og to prosent hviterussere – altså 35 prosent med opphav i det tidligere Sovjet-Unionen.

■ Språket estisk hører til den finsk-ugriske stamme og er ganske likt finsk. De fleste snakker russisk, som de under Moskvas herredømme ble tvunget til å akseptere som det dominerende språk.

■ Størsteparten av befolkningen er protestanter, men det er også endel russisk-ortodokse og baptister.

Får igjen garden

– Jeg vet ikke hvor mye det vil koste å kjøpe igjen garden eller når jeg må ut med pengene. Regjeringen har lovet å ikke komme med noe krav før etter fem år. Det betyr at regningen kan komme neste år. Men jeg maser ikke på den!

Det sier korn- og potetbonden Aare Liibusk, som regner med at han er eier av 120 mål av Estlands jord etterat kollektivbruket han før arbeidet på og som omfattet 20.000 dyrkede mål er avviklet. Eller mer korrekt: Avviklingen er ikke sluttført. Foreløpig er det gjenopprettet 50 selvstendige gårder, men antallet øker.

I dette tilfellet skjedde kollektiviseringen i 1949 og Aares familie mistet den jord de allerede hadde eid i to generasjoner.

Aare byr på selvfanger og nyrotket brasme fra kjempesjøen Vortsjärvi, som vi sitter ved bredden av. Den storvokste karpfisk, som ikke har særlig godt ord på seg i Norge, er faktisk delikat. Naboene berømmer han for fantasi og oppfinnsomhet når det gjelder å utnytte ressurser, og det er typisk for estlenderne. Et besøk i «vognskulet» hans understreker det: Han har restaurert og gjort driftsklare en rekke aldersstegne maskiner fra kollektivbruket, hvor han var en ener

både når det gjaldt å kjøre og reparere. Den eneste maskin han har kjøpt ved sin nyetablering som selvstendig gardbruker er en traktor. En maskin savner Aare, og den har han heller ikke råd til å skaffe i sin nåværende situasjon, nemlig en såmaskin!

– Jeg kan leve, men jeg har ikke råd til å kjøpe flere maskiner. Heldigvis har vi et godt samarbeid mellom naboene om maskiner og ellers, konstaterer Aare.

Mange vil gjerne begynne med gard, men det er ikke så enkelt i praksis hvis man ikke har teknisk

utstyr. Da er jobb i en by et enklere alternativ.

Et spesielt problem er avsetningen av produktene nå når Russland nærmest har stengt grensen.

Men det er helst de store gardene som har problemer i så måte – Aare har det ikke.

– Det er lettere å være småfarmer, slår han fast.

Men han legger til at fortjenesten er svært liten og synes at politikerne som sitter med makten nå er motstandere av jordbruket. Han er glad for at kona har jobb som kokk i Tartu.

– Potetavlingene er små på grunn av tørken, konstaterer Aare Liibusk.

De samme, trøstesløse blokkene

Samme hvor du befinner deg i det tidligere Sovjet-Unionen – enten det er i Tallinn eller Vladivostok – er det de samme, trøstesløse boligblokkene (eller bosiløene om man vil) som preger byene. I Estlands hovedstad bor nesten halvparten av befolkningen i slike blokker – og de fleste av dem er russere. Ghetto-sammenligningen er nærliggende og bomiljøet må betegnes som ganske trøstesløst etter våre begreper.

En som kommer utenfra vil særlig reagere på toalettstandarden i det som kan kalles «felles-institusjoner». GLT hadde de beste intensjoner om å oppsøke et toalett i tilknytning til en bar i «russer-bydelen» i Tallinn, men snudde i døren da den hygieniske standard trosset enhver beskrivelse og var for grotesk til å bli beskrevet her.

Esternes kommentar til slike tilstander er denne: – Slik er det over hele Russland. Russerne vil ha det slik! En rundtur gjennom et utfluyt

«russerområde» i den nest største byen Tartu etterlot også et forstemmende inntrykk: Trehusene var nærmest rønner etter vår standard og de store blokkene vakte særlig oppsikt fordi beboerne hadde kastet alt skra-

pet sitt ut på altanene. Der hang alt fra rustne låjer til utrangerte sofaer.

Esterne har gjennomgående en langt høyere bostandard, selv om det naturlig nok er et godt stykke igjen til vår....

Bildet kunne vært tatt hvor som helst i det tidligere Sovjet-Unionen, men det er fra «russer-bydelen» i Tallinn.